

RESSENYES INDIVIDUALS

VILANOVA, Arnau de: *Expositio super Aphorismo Hippocratis "In morbis minus", Repetito super Aphorismo Hippocratis "Vita brevis"*, introducció i edició de Michael R. McVaugh i Fernando Salmón, Barcelona: Fundació Noguera - Universitat de Barcelona, 2014; «AVOMO» XIV.

ANTÒNIA CARRÉ

Centre de Documentació Ramon Llull, UB – Universitat Oberta de Catalunya
acarrep@uoc.edu

Des de fa anys, la col·lecció AVOMO (Arnaldi de Villanova Opera Medica Omnia) s'ocupa de l'edició i estudi de l'obra mèdica llatina d'Arnau de Vilanova. La col·lecció compta amb el més alt reconeixement de la comunitat científica internacional perquè les edicions crítiques i les introduccions de cada volum estan fets amb la col·laboració d'estudiosos de diverses procedències i disciplines, que tenen el mèrit de saber contextualitzar l'obra del científic més rellevant que va sorgir de la Corona d'Aragó durant l'edat mitjana.

Michael R. McVaugh i Fernando Salmón, els curadors del volum XIV, han fet una feina a l'alçada de la col·lecció que l'acull. Editen i estudien els dos comentaris coneguts d'Arnau a dos aforismes d'Hipòcrates, que són el II.34 i el I.1, el darrer dels quals és segurament el més famós de tots. L'any 1290, Arnau de Vilanova va escriure un comentari en llatí a l'aforisme II.34 d'Hipòcrates, «In morbis minus», que en la traducció catalana medieval fa així: «En les malalties, menys moren dels malalts qui les han segons lur pròpia natura, abitud en regió, temps e plus, de aquells a qui no val la malaltia pròpia segons aquests senyals.»¹ El 1301, en les seves classes a Montpeller, Arnau va comentar l'aforisme que obre el recull hipocràtic i que va traspasar les fronteres de la medicina, ja que Ausiàs March, per exemple, el cita en els primers versos del poema 113. «La vida és breu, l'art llonga, lo temps poc, los experiments fallables, jutjar greu», diu l'aforisme I.1

1. Hipòcrates, *Aforismes. Traducció catalana medieval*, edició d'Antònia Carré, amb la col·laboració de Francesca Llorens, Barcelona: Curial Edicions Catalanes - Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, p. 34.

segons una altra traducció catalana medieval.² D'aquesta lliçó d'Arnau, un dels seus estudiants en va prendre notes (Arnau es va quedar una còpia de la *reportatio*), que són el text que ha arribat fins a nosaltres i que Michael McVaugh i Fernando Salmón contextualitzen i editen.

Les introduccions del volum ressalten el mèrit dels comentaris arnaldians als dos aforismes hipocràtics. N'ergeix la importància que tenen els comentaris que també en va fer Galè (Arnau va llegir i estudiar els *Aforismes* d'Hipòcrates amb els ulls del comentarista de Pèrgam) i el mètode d'ensenyament escolàstic, basat en la lectura del text d'una autoritat, el comentari posterior del mestre i la discussió amb els estudiants. Arnau construeix uns comentaris perfectament organitzats, perquè com ell mateix explica al comentari a II.34, cal seguir quatre requisits per fer una bona anàlisi de qualsevol enunciat: una exposició del text, una demostració de la seva veritat i un examen tant de la seva rellevància com de la seva utilitat per a l'ensenyament. Especialment interessant és l'apartat dedicat a l'ètica mèdica i a les actuacions que ha de tenir un bon metge: ha de saber establir un pacte de confiança amb el malalt, ha de saber identificar la malaltia i després prescriure el règim curatiu adequat, sense deixar de consultar llibres o col·legues si no està segur del diagnòstic que ha d'emetre. L'aforisme II.34, doncs, si es llegeix atentament constitueix una guia per als metges sobre la manera com s'ha d'interpretar el futur d'un pacient. A més, els dos comentaris ens proporcionen dades sobre l'evolució intel·lectual d'Arnau quan ensenyava a Montpeller: si en el primer comentari (el de l'aforisme II.34) sembla creure que la medicina pot establir regles de caràcter universal, en el segon (I.1) és molt més conscient de la contingència de la pràctica mèdica.

Atesa la seva naturalesa, els dos comentaris editats no són textos excessivament llargs. Michael McVaugh, l'editor, ho explica en les pàgines introductòries a cada un. L'edició del comentari a l'aforisme II.34 consta de dues parts. En la primera s'edita l'aforisme hipocràtic amb el comentari de Galè (ps. 55-56), a partir del manuscrit Univ. D. I. 6 de Basilea, «que no hi ha dubte que és molt semblant al manuscrit que Arnau devia tenir a les mans» (p. 47). McVaugh arriba a aquesta conclusió després de l'anàlisi minuciosa d'una trentena de còpies que han transmès l'aforisme II.34 amb els comentaris galènics. Com que no s'ha pogut localitzar cap còpia manuscrita del comentari d'Arnau, s'edita el text (ps. 57-81) a partir de l'edició de Lió, 1504. McVaugh és ben conscient de les mancances que manifesten les edicions renaixentistes de l'obra d'Arnau,³ i per això ha contrastat

2. *Ibidem*, p. 65.

3. Juan Antonio Paniagua Arellano, *Estudios y notas sobre Arnau de Vilanova*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1962, ps. 29-30 i 36; Luis García Ballester *et al.*, «Las ediciones renacentistas de Arnau de Vilanova: su valor para la edición crítica de sus obras médicas», *Asclepio*, 1985, 38, ps. 39-66; Sebastià Giralt, *Arnau de Vilanova en la impremta renaixentista*. Barcelona: Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut, Col·legi Oficial de Metges de Barcelona, 2002, ps. 37-39.

i corregit la lectura de la primera edició amb les lectures de les edicions del 1505, 1509 i 1585. És el millor que l'editor podia fer, si la paciència i la fortuna no s'han aliat per permetre la localització de cap manuscrit de l'obra. L'edició del comentari a l'aforisme I.1 (ps. 195-262) parteix del manuscrit únic que ens l'ha fet arribar sencer, del segle xv (Munic CLM 14245). McVaugh té en compte els cinc altres manuscrits que contenen només un fragment del comentari d'Arnau, sobretot de la tercera i darrera *lectio*, que es va copiar sovint per separat. La col·lació del text manuscrit amb el text de les edicions renaixentistes permet de copsar els canvis introduïts al segle XVI, que McVaugh resumeix.

El volum conté els índexs finals habituals de la col·lecció, d'autors, d'obres i de noms llatins, imprescindibles i molt útils, la presència dels quals no cal justificar. Com és habitual, també, les introduccions es presenten en la llengua de redacció original (l'anglès, en aquest cas) i en la traducció al català. Entenc el criteri editorial que hi ha al darrere d'aquesta opció lingüística i no hi tinc res a objectar. Sí que m'agradaria, però, que el text llatí d'Arnau es traduís també al català: els volums de les AVOMO arribarien així a un sector més ampli de públic.

ANÒNIM: *Història de Jacob Xalabín / History of Yaqub Çelebi: A Critical Edition, with an Introduction, Notes and English Translation*, Juan Carlos Bayo Julve & Barry Taylor, Leiden-Boston: Brill, 2016.

ANTON M. ESPADALER
 Universitat de Barcelona
 aespadaler@ub.edu

En pocs anys la *Història de Jacob Xalabín* ha adquirit una important difusió gràcies al fet d'haver estat traduïda a diferents idiomes. Al castellà (2003), a l'hongarès (2003), al francès (2006), a l'italià —amb nova edició a càrrec d'Anna Maria Compagna— (2010) i al turc (2015). Ara la novel·la rep un nou impuls amb una nova i molt bona edició, amb oportunes i ben documentades notes, i l'acompanyament d'una excel·lent traducció a la llengua anglesa. L'edició i el pròleg són obra de Juan Carlos Bayo Julve, mentre que la versió anglesa es deu a Barry Taylor. Hom hi ha afegit un parell d'annexos: el primer està format per fragments de la *Crònica* de Ramon Muntaner on els turcs tenen algun protagonisme, i el segon per deu documents procedents d'arxius catalans que contenen informació sobre les relacions amb els turcs, ja sigui per part de la mateixa corona o de membres de l'estament mercantil. Els onze fragments dels diversos capítols de la *Crònica*, anotats amb encert, i els deu documents —la meitat dels quals donats a conèixer per Rubió, i ara reeditats— tracten d'enfortir el punt de vista exposat en el pròleg sobre les relacions catalano-turques. O el que és el mateix, sobre els coneixements que la societat catalana —o el lector del *Jacob* com a representant seu— podia